

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2018. gada . novembrī Nr.

V. E. Valsts prezidentam
Raimondam Vējonim
info@president.lv

Par likuma “Grozījums Darba likumā” nodošanu otrreizējai caurlūkošanai

Augsti godājamais Vējoņa kungs!

Vēršos pie Jums ar aicinājumu nodot likumu “Grozījumi Darba likumā” (likumprojekta Nr. 1252/Lp12) otrreizējai caurlūkošanai.

Latvijas Republikas Saeima (turpmāk arī – Saeima) 2018. gada 1. novembrī 3. lasījumā pieņēma likumu “Grozījumi Darba likumā” (likumprojekta Nr. 1252/Lp12)¹.

Ar šo likumu Saeima ir mainījusi darba tiesisko attiecību ietvaros līdz šim pastāvošo piemaksu kārtību par virsstundu darbu.

Līdz šim Darba likuma 68. panta pirmā un otrā daļa paredzēja, ka darbinieks, kas veic virsstundu darbu vai darbu svētku dienā, saņem piemaksu ne mazāk kā 100 procentu apmērā no viņam noteiktās stundas vai dienas algas likmes, bet, ja nolīgta akorda alga, — ne mazāk kā 100 procentu apmērā no akorddarba izcenojuma par paveiktā darba daudzumu. Darba koplīgumā vai darba līgumā var noteikt lielāku piemaksu par virsstundu darbu vai darbu svētku dienā.

Ar 2018. gada 1. novembrī pieņemtajiem grozījumiem Darba likuma 68. pants tika papildināts ar trešo daļu šādā redakcijā: “(3) Ar ģenerālvienošanos, kas noslēgta atbilstoši šā likuma 18. panta ceturtajai daļai un paredz būtisku valsts noteiktās minimālās darba algas vai stundas algas likmes paaugstināšanu nozarē, piemaksas apmēru par virsstundu darbu var noteikt mazāku par šā panta pirmajā daļā noteikto, bet ne mazāku kā 50 procentu apmērā no darbiniekam noteiktās stundas algas likmes, bet, ja nolīgta akorda alga, - ne mazāku kā 50 procentu apmērā no noteiktā akorddarba izcenojuma par paveiktā darba daudzumu.”

Vēlos vērst Jūsu uzmanību uz vairākiem aspektiem, kas liecina ne vien par pieņemtā likuma neatbilstību pamattiesībām, bet arī par tā neatbilstību labai likumdošanas praksei.

¹ Sk.

[http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=\(NumberTxt\)=1254&SearchMax=0&SearchOrder=4](http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=(NumberTxt)=1254&SearchMax=0&SearchOrder=4)

Pirmkārt, likums "Grozījumi Darba likumā" (likumprojekta Nr. 1252/Lp12) tā pieņemšanas gaitā ir tapis, saduroties diviem krasi pretējiem viedokļiem. Šī likuma pieņemšanas nepieciešamību vairāku mērķu labad uzturēja Ekonomikas ministrija kā likuma virzītāja, kuru atbalstīja Labklājības ministrija un valdības sociālie partneri - Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība. Un otru viedokli par šā likuma iespējamo neatbilstību pamattiesībām pauda liela daļa Latvijas uzņēmēju, kuru intereses pārstāv Latvijas Tirdzniecības un Rūpniecības kamera un Ārvalstu investoru padome Latvijā, kā arī tiesībsargs un Saeimas Juridiskais birojs.

Kā atzīts Satversmes tiesas judikatūrā, ja tiesību normas pieņemšanas procesā ir norādīti argumenti par tās iespējamo neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām vai Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajā jautājumā, tad likumdevējam šie argumenti ir jāizvērtē².

Vēlos vērst uzmanību, ka, lai arī darbs pie minētā likuma Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā sākās šī gada jūnijā, no komisijas puses tas bija formāls. Darbs komisijas sēdēs raksturojams vairāk kā minēto personu mutisku un rakstisku viedokļu apmaiņa un šo viedokļu uzklaušanās.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka citu institūciju veiktais izvērtējums neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu³.

Neskatoties uz to, ka Satversmes tiesas judikatūra paredz aktīvu likumdevēja (deputātu) iesaistīšanos likumprojektu izvērtēšanā, konkrētā likuma pieņemšanā Saeima ieturēja pasīvu nostāju, patstāvīgi nevērtējot ne likuma mērķus, nevērtējot izvēlētos nodarbināto tiesību ierobežošanas līdzekļus, kā arī nevērtējot, vai ir citi – nodarbināto tiesības mazāk ierobežojoši risinājumi. Lai arī Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētāja vairākkārtīgi apgalvoja, ka organizēs darba grupu kompromisu meklēšanai, diemžēl šī iecere tā arī palika nerealizēta. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas izvērtējums aprobežojās ar vairākkārtīgu rakstveida atzinumu pieprasīšanu, t.sk. arī par deputāta E.Putras iesniegto alternatīvo priekšlikumu par virsstundu apmaksas kārtību, kas palika bez pilnvērtīgas likumdevēja debates.

Šāda likumdevēja rīcība neatbilst labas leģisprudences principiem. Uzskatu, ka debates trūkums pēc būtības par sabiedrībai nozīmīgu jautājumu konkrētajā gadījumā ir iemesls, lai atgrieztu likumu otrreizējai caurlūkošanai.

Otrkārt, pieņemtais likums paredz darbinieku tiesisko interešu pasliktināšanu, salīdzinot ar spēkā esošo tiesisko regulējumu.

Darbinieku tiesisko interešu pasliktināšana šī likuma ietvaros ir saskatāma divos aspektos, proti, vienlīdzības principa tvērumā (Satversmes 91. pants) un tiesību uz atbilstošu samaksu tvērumā (Satversmes 107. pants).

Šajos aspektos vērtējot pieņemto likumu, jāsecina, ka, lai arī ar ģenerālvienošānās noslēgšanu nozarē un minimālās mēneša darba algas būtisku pieaugumu daļai no attiecīgajā nozarē nodarbināto darbinieku ekonomiskā situācija kopumā varētu uzlaboties, tomēr tas atteicas tikai uz tiem darbiniekiem, kuriem līdz attiecīgās ģenerālvienošānās noslēgšanai, ir bijusi noteikta minimālā alga. Savukārt tie darbinieki, kuru atalgojums pirms ģenerālvienošānās noslēgšanas ir bijis augstāks par tajā paredzēto minimālo atalgojumu, ģenerālvienošānās noslēgšanas rezultātā papildu algas pieaugumu nesaņems. Taču arī uz šiem darbiniekiem attieksies nosacījums, ka turpmāk piemaksa par virsstundu darbu var būt piecdesmit procenti līdzšinējo simts procentu vietā. Tādējādi šīs kategorijas darbinieku kopējā darba samaksa samazināsies, tā kā samaksa par virsstundu darbu ietilpst darba samaksas tvērumā. Tas nozīmē, ka pieņemtais likums daļu darbinieku⁴ nostādīta nelabvēlīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar citiem nozares darbiniekiem, tādējādi ierobežojot šo personu Satversmes 91. pantā un 107. pantā noteiktās pamattiesības.

² Sk., Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 15.1. punktu

³ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu.

⁴ Jāatzīmē, ka likuma pieņemšanas gaitā nav noskaidrotas šādu darbinieku skaitliskās aplēses.

Tāpat vēršu uzmanību, ka Satversmes tiesa 2018. gada 15. maija spriedumā Nr. 2017-15-01, salīdzinot nodarbinātos saistībā ar virsstundu darbu, atzina, ka salīdzināmā situācijā atrodas visi nodarbinātie, kuriem noteiktais darba laiks pārsniedz normālo darba laiku⁵. Vēlos uzsvērt, ka to nozaru darbiniekiem, kurās ir noslēgta ģenerālvienošānās par minimālās darba samaksas būtisku palielinājumu, tiks noteikta samazināta atlīdzība par virsstundu darbu pretstatā citu nozaru darbiniekiem, uz kuriem tāpat kā līdz šim tiks attiecināts Darba likuma 68. panta pirmajā daļā noteiktais piemaksas par virsstundu darbu apmērs. Tātad šiem darbiniekiem attiecībā uz piemaksu par virsstundu darbu tiks piemērots atšķirīgs – nelabvēlīgāks – regulējums, tādējādi ierobežojot tiem Satversmes 91.pantā paredzētās tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi.

Par to, ka šis likums neatbilst Satversmes 91. panta un 107. pantam tā pieņemšanas procesā pamatoti ir norādījis arī Saeimas Juridiskais birojs 2018. gada 4. jūnija atzinumā Nr.111.13/1-102-12/18 un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera 2018. gada 11. jūnija vēstulē Nr.2018/553.⁶ Lūdzu ņemt vērā šos atzinumus, vērtējot šī likuma nodošanu otrreizējai caurlūkošanai.

Treškārt, jāuzsver, ka no cilvēktiesību viedokļa darbinieks salīdzinājumā ar darba devēju tiek uzskatīts par sociāli vājāku personu, proti, tādu personu, kam papildus nepieciešama īpaša tiesiska aizsardzība. (..) darbinieks – atrodas ekonomiskajā ziņā vājākā pozīcijā⁷. Tādēļ Latvijai saistošie starptautiskie cilvēktiesību standarti paredz valstij pienākumu: 1) respektēt to pamattiesību aizsardzības līmeni, kādu persona jau bauda; 2) aizsargāt pastāvošo ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību līmeni; 3) raudzīties, lai maksimāli pieejamo resursu ietvaros šo tiesību baudīšana tiktu pakāpeniski nodrošināta aizvien pieaugošā līmenī; 4) atturēties no tādiem pasākumiem, kas bez rūpīga izvērtējuma⁸ un attaisnojuma pazeminātu līdz šim nodrošināto tiesību apjomu⁹.

Vēlos uzsvērt, ka pieņemto Darba likuma grozījumu pamatojums¹⁰, un arī dzan likuma pieņemšanas gaitā Ekonomikas ministrijas vēstulē Nr.2.13.8.1-/2018/2685 un Latvijas darba devēju konfederācijas šā gada 11. jūnija vēstulē Nr.2-9/87 papildu sniegtā informācija, nenonem šaubas par tiesību normas satversmību.

Šajā sakarā vēlos norādīt, ka Latvijā noteiktās minimālās algas kontekstā (ja pēc būtiska palielinājuma tā aizvien ir mazāka par vidējo algu tautsaimniecībā) piemaksas par virsstundu darbu 100% apmēru joprojām saglabā taisnīgu līdzsvaru darba tiesisko attiecību ietvaros.

Citu Eiropas Savienības valstu (Skandināvijas valstu, Vācijas u.c.) pieredzes un risinājumu salīdzinājums ar Latviju šajā sakarā nav ne korekts, ne iespējams. Jāņem vērā, ka ģenerālvienošānās noslēgšana paredz darba ņēmēja interešu uzlabošanu, nevis pasliktināšanu¹¹. Ar šo grozījumu Darba likumā valsts pasliktinās darba ņēmēju¹² tiesiskās intereses, it īpaši Latvijas sociālās realitātes ietvaros.

⁵ Sk. sprieduma 18.punktu, http://www.satv.tiesas.gov.lv/wp-content/uploads/2017/05/2017-15-01_Spriedums.pdf

⁶ Sk. atzinumus uz 1.lasījumu [http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=\(NumberTxt\)=1254&SearchMax=0&SearchOrder=4](http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=(NumberTxt)=1254&SearchMax=0&SearchOrder=4)

⁷ Sk. Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 15.punktu.

⁸ Attiecībā uz konkrētā priekšlikuma izvērtēšanu, tiesībsarga skatījumā, pēc analogijas ir iespējams attiecināt Satversmes tiesas atziņu, kura ir izteikta, vērtējot likumā noteiktās piespiedu nomas maksas apmēra atbilstību Satversmei, atzina, ka likumdevēja rīcībā jau likumdošanas procesā ir jābūt pietiekamiem materiāliem, ja nepieciešams, pētījumiem un analīzei, kas pamatotu attiecīgā ierobežojuma atbilstību Satversmei un Satversmes tiesas judikatūrai. Sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr.2017-17-01 22.3. punktu.

⁹ Sk. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General comment No. 23 (2016) on the right to just and favorable conditions of work (article 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), para. 52, sk. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fGC%2f23&Lang=en

¹⁰ Sk., likumprojekta “Grozījums Darba likumā” (nr.1254/Lp12) anotāciju, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/896EF74C6121B4C8C225828A0021BF85?OpenDocument>

¹¹ Sk. Darba likuma 6. pantu.

¹² Pamattiesību tvērumā darba ņēmēju atzīts par sociāli vājāku personu salīdzinājumā ar darba devēju, sk. Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 15.punktu.

Ja nozares mērķis ir palīdzēt valstij izskaust ēnu ekonomiku un negodprātīgus nozares uzņēmējus tirgū, tad Darba likums jau šobrīd paredz iespēju to darīt, slēdzot ģenerālvienošanos. Ja valsts uzskata, ka ar ģenerālvienošanās noslēgšanu nozare var nākt talkā ēnu ekonomikas apkarošanā un godīgas konkurences veicināšanā, tad valstij uzņēmēji ir jāatbalsta ar citiem līdzekļiem, piemēram, ar nodokļu atvieglojumiem, nevis uz darba ņēmēju interešu rēķina. Tāpat izvirzīto mērķi – ierobežot ēnu ekonomiku un izskaust “aplokšņu algas” būvniecības un citās nozarēs – var sasniegt citiem darba ņēmēju intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, nosakot bargākus sodus par “aplokšņu algu” maksāšanu un citiem likuma pārkāpumiem, veicot pastiprinātu un mērķtiecīgāku kontroli u.tml.

Šādi aspekti nav vērtēti kā problēmas risinājums.

Ar cieņu

tiesībsargs

J. Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu